

PAPER DETAILS

TITLE: HITIT HUKUKI METINLERİNDE ATAERKİLLİK VE ANAERKİLLİK İŞİGİNDA VERASET

AUTHORS: Arif KUMAS

PAGES: 1497-1510

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564114>

HİTİT HUKUKİ METİNLERİNDE ATAERKİLLİK VE ANAERKİLLİK IŞIĞINDA VERASET

Arif KUMAŞ*

Atıf/©: Kumaş, Arif (2018). *Hitit Hukuki Metinlerinde Ataerkillik Ve Anaerkillik Işığında Veraset*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, Cilt 11 Sayı 2, ss. 1497-1510

Özet: Anadolu'nun ilk merkezi siyasi devletini kuran Hititler, askerî, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda olduğu gibi hukuk alanında da özenli bir kurumsallaşmaya gitmiş, "Eski Devlet" zamanından itibaren muhtelif konularda kanun hükümleri hazırlayıp kayıt altına almıştır. Bunlar, devletin işleyişiyle ilgili ferman, vasiyetname, talimatname ve 200 maddeden oluşan ve tarım, üretim, ceza hukuku ve aile hukuku gibi birçok alanda hükümler içeren Hitit kanunudur. Kanun niteliğindeki hükümlerde aile hukuku, evlenme, boşanma, içgüveyilik, evlatlık alma gibi konuların yanı sıra veraset hususunda da bilgiler bulunmaktadır. Hitit hukuki metinlerinde veraset meselesi ataerkil aile yapısı temelinde ortaya çıkmıştır. Nitekim I. Hattuşili, Hitit tahtı için kız kardeşi Haštayar'ın oğlu Huzziya'yı veliahtlıktan azledip yerine I. Murşili'yi veliaht tayin ettiğini vasiyet etmiştir. Telipinu Fermanı'nda kraliyet ailesinin veraset sırası düzenlenirken kralın hiç oğlu yoksa en büyük

Makale Geliş Tarihi: 25.09.2018 / Makale Kabul Tarihi: 09. 10.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. *This article was checked by Turnitin.* Bu makale ANARSAN sempozyumunda sunulmuş ayrı başlıklı bildirinin tam metnidir.

* Öğr. Gör. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Otel Lokanta ve İkrâm Hizmetleri Bölümü, arifkumas@hitit.edu.tr

kızının kocasının kral yapılması ve Hitit kanununun bazı maddelerinde erkekler kadınlardan daha önceliklidir. Bütün bunlar Hititlerde ataerkil toplum yapısının bir neticesidir. Bunun yanında kadınların da “iwaru” denilen çeyizleri vardır ki evlenen kadının yanında kocasının evine götürdüğü bu çeyiz, kadın öldüğünde ardında bırakabileceği mirası, boşanma durumunda ise yanında babasının evine getirebileceği mal varlığıdır. Hitit kanunlarında kadınların erkeklere göre bazı ayrıcalıklarının olması, Hititlerde anaerkil bir aile yapısının bulunduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu durum M.Ö. III. Binyılda Anadolu’da var olan yerli anaerkil aile yapısından kalma izler olarak da görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Hitit, Anadolu, Hukuk, Veraset,

Inheritance In The Light of Patriarchy And Matriarchy In Hittite Texts

Citation/©: Kumaş, Arif (2018). *Inheritance In The Light of Patriarchy And Matriarchy In Hittite Texts*, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Symposium of AAHA, Special Issue, Year 11 Volume 2 October 2018, ss. 1497-1510

Abstract: *The Hittites who founded the first central political state of Anatolia went to a careful institutionalization in the field of law as well as in military, political, economic and social areas and from the time of "Old State" they prepared and recorded various provisions of the law. These are edicts, wills, instructions related to the functioning of the state and Hittite law which consists of 200 items and contains in many fields provisions such as agriculture, production, criminal law and family law. In the provisions of the law, there are information on family law, marriage, divorce, groom (son-in-law living in his wife's parents' house)*

adoption as well as inheritance. The issue of inheritance in Hittite law texts emerged on the basis of patriarchal family structure. As a matter of fact, in the Hattušili I bequest, he dismissed his sister Hastayar's son , Huzzia and requested to appoint Mursili I as the crown prince. In Telipinu Edict, while organising the order of inheritance of the royal family; if the king has no son, the husband of the oldest daughter of the king was appointed as the king. In some parts of the Hittite law, men were of more priority than women, and this is a consequence of the patriarchal society in the Hittites. In addition to this, women also have a dowry called "iwaru". The married woman takes this dowry to her husband's house. When the woman dies, the dowry inherits her husband or children. If a woman divorces her bring away dowery to her father's house. The existence of certain privileges of women in Hittite law, compared to men reveals the view that there is a matriarchal family structure in the Hittites. This situation, BC. III. It is seen as the traces of the native matriarchal family structure in Anatolia in the millennium.

Keywords: Hittite, Anatolia, Law, İnheritance

I. GİRİŞ

Anadolu coğrafyası, eskiçağlardan bugüne birçok topluma, devlete, imparatorluklara ev sahipliği yapmış, medeniyetlerin oluşmasına katkılar sağlamıştır. Hititler, M.Ö. 2. binde Anadolu'da kurulan ilk merkezi siyasi devlet ve Anadolu'nun ilk imparatorluğudur. Anadolu'ya yüzlerce yıl hükmeden Hititler ile M.Ö. 2. Binyıl Anadolu'sunda Hititler Dönemi yaşanmıştır (Reyhan, 2015: 65). Hititlerin böyle uzunca bir dönem Anadolu gibi yerleşime uygun bir coğrafyaya hâkim olmaları, bir devletin ayakta kalabilmek ve ilerleyebilmek için yapması gereken siyasî, ekonomik, askerî ve sosyal kurumlarını, çağlarının gereklerine göre oluşturup, zamana ve

şartlara uygun olarak ve lüzum halinde gerekli reformları yapmış olmalarındandır. Bu reformlar ise hiç kuşkusuz gerek devletin ilerlemesi ve bekası gerekse Hitit halkının devletine olan güveninin tesisi için hukuki bir zemin üzerinde ve detaylı bir şekilde oluşturulmuş olmalıdır.

Çalışmada hukuk alanına gireceğiz ve Hitit hukukunda ataerkillik ve anaerkillik toplum yapısı ışığında veraset meselesini irdeleyeceğiz.

Hukuk, *“toplum halinde yaşayan kişilerin sosyal bakımdan önemli olan eylem ve davranışlarını düzenleyen, ortak toplum hayatının huzur, barış ve güvenlik içerisinde akıp gidebilmesini sağlayan emir ve yasaklardan oluşan sosyal davranış kurallarının tümü”* hukuk kuralları ise *“toplum hâlinde yaşayan kişilerin gerek birbirleriyle, gerek doğrudan doğruya toplumla olan sosyal ilişkilerini düzenleyen ve kendilerine uyulması yaptırım zoruyla sağlanan eylem ve davranış kuralları”* (Akıntürk, Ateş 2017: 3,4) olarak tanımlanmaktadır.

Miras, *“ölen bir kimsenin yakınlarına veya kanunen verilmesi gereken kimse(ler)e bıraktığı mal, mülk ve paradır.”*; veraset ise *“varisçilik mirasçılık, mirasta hak sahibi olma”* şeklinde tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2002: 651,1147).

Ataerkillik ise, otoriteyi babanın elinde bulundurduğu aile tipidir. (Aydın, 2014: 62)

Hitit toplum yapısı ataerkil bir nitelik taşımaktadır. Ataerkil aile yapılarında babanın bütün üstünlük hakları öncelikle ailenin en büyük erkek evladına geçmektedir (Kınal, 1962: 152). Hitit hukuki metinlerinde de veraset hakkı düzenlenirken erkeklerin kadınlara göre daha ayrıcalıklı olduğu görülmektedir. Nitekim Telipinu Fermanı’nda krallığın veraset sırası hukuki bir temelde düzenlenirken

tahtın meşru varisi olarak kralın en büyük oğlu gösterilmiştir. Şayet kralın hiç oğlu yoksa kızına içgüveyisi koca alınarak bu kocanın kral yapılması fermanda “*Yalnız öndeki (en büyük erkek) çocuk, prens, kral olsun! Eğer öndeki (bir prens) yok ise, kim ikinci sıradaki oğul ise, kral o olsun! Eğer varis (olacak) bir prens yok ise, hangi kız çocuk öndeki ise, ona bir içgüveyisi alsınlar, o kral olsun!*” (Alp, 2005: 61) ifadeleriyle belirtilmiştir. Fermanda veraset sırası düzenlenirken veraset hakkı hususunda erkeklerin öncelikli olduğu açıktır. Hatta hiç erkek çocuğun olmaması durumunda veraset hakkı kralın kızı vasıtasıyla da olsa yine bir erkeğe geçmektedir.

Yine I. Hattuşili’nin vasiyetnamesinden, Eski Devlet zamanında kraldan sonra iktidara kendi oğullarından biri değil kız kardeşinin oğlunun veliaht olarak tayin edildiği anlaşılmaktadır. I. Hattuşili ise kız kardeşi Haştayar’ın oğlu Huzziya’yı veliahtlıktan azlederek yerine Murşili’yi tayin etmiş, bu kararını da meclise, “*İşte Murşili benim oğlum[dur]. On[u tanıyın!] Onu (tahta) oturtun! [Tanrı tarafından onun yüreğine iyilik] verilmiştir. [Tanrı ancak arslanı] arslanın yerine [koyar. N]e [za]man bir savaş sözü olu[rsa, ya da] bir [isyan sözü] ağırlık ka[zanırsa, hizmetkârlarım ve büyükler(im) [Oğluma yardımcı o]lsun!*” (Alp, 2005: 69) ifadeleriyle tebliğ etmiştir. Vasiyetnameden ataerkil toplumlarda olduğu gibi, Hititlerde de babanın iktidar veraset hakkının en büyük erkek çocuğa geçmesi usulü geçerli olmuştur.

Hitit kanununun muhtelif maddelerinde de ataerkil toplum yapısının bir gereği olarak erkeğin miras hususundaki üstünlüğü görülmektedir. Ancak kanun maddelerinde görülen bu üstünlük mülki terekelerin paylaşımındaki ayrıcalıklardan ziyade aile ve çocuklar üzerindeki idare ve tasarruf hakları şeklinde meydana çıkmaktadır.

Hitit kanununun 48. maddesinden babanın çocukları üzerinde mutlak tasarruf hakkı olduğu, icabında onları satabildiği anlaşılmaktadır. Maddede bu durum *“Tımar hizmetiyle yükümlü olan biri, angarya yükümlülüğünü yerine getirsin. Tımar hizmetiyle yükümlü olan birisiyle hiç kimse ticaret yapmasın. Oğlunu, tarlasını üzüm bağlarını hiç kimse satın almasın. Kim tımar hizmetiyle yükümlü olan biri ile alışveriş yaparsa (onunla yapacağı) ticaretten [vazgeç]sin. Tımar hizmetiyle yükümlü olan biri, (ticaret yaptıysa) ödemesini geri alsın.”* (İmparati, 1992: 67,68) ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Kanunnamenin 44 A. maddesinde ise bir kimse ölümüne sebep olduğu birisine tazminat olarak bir çocuğunu vermekle yükümlüdür. Kanun hükmünde *“Eğer herhangi biri bir adamı ateşe it(er)se ve o ölürse, (iten, ölenin ailesine tazminat olarak) bir [evlatlık çocuk verir].”* (Karauguz, 2018: 100) denilmektedir.

Yine evlilikte erkeğin kadın ile eşit haklara sahip olmadığı, karı kocanın ayrılması durumunda kadına sadece bir çocuk, kocaya ise diğer çocukların tamamının verildiği görülmektedir. (Alp, 1959: 472 dn. 31)

Hatta Hitit kanununun 197. maddesinde, kadının kocasını aldatması durumunda kocaya, hem karısını hem de onu baştan çıkaran erkeği öldürme hakkı verilmiştir. Bu durumda koca, adam öldürme cezası almamaktadır. Kanun maddesi tercümesinde bu durum, *“Eğer bir adam kadını dağa kaldırmışsa, adam günah işlemiştir, ölsün. Eğer adam (kadını) evde almışsa, kadın günah işlemiştir, kadın ölsün. Koca onları (bu vaziyette) bulursa ve onları öldürürse (onun yaptığı bu eylem) suç değildir.”* (Karauguz, 2018: 100) şeklinde yer bulmaktadır. Bu aldatma hadisesinde kocanın aldatan karısını öldürme hakkının olması açıkça belirtilmesine mukabil, aldatan kocanın karısı

tarafından koca üzerinde herhangi bir yaptırım cezasından bahsedilmemektedir.

Bu bilgilerden Hititlerde ataerkil toplum yapısının bir neticesi olarak aile içinde erkeğin, eş ve çocuklar üzerinde neredeyse sınırsıza yakın bir tasarruf hakkı olduğu aşîkârdır. Aile bireyleri babanın, adeta, üzerinde istediğı gibi hak sahibi olduğu bir mal mülk konumunda gözükmemekte, satabilmekte ve tazminat olarak verebilmektedir.

Babının aile bireyleri üzerindeki tasarruf hakları böyleyken mülki terekeler açısından bakıldığında Hititlerde veraset¹ konusunda bize bilgi verecek en değerli hukuki belge olan Hitit Kanunu'nda veraset konusunun fazla işlenmediğı görülmektedir. Bu durumu devletin mülkler üzerindeki tasarruf hakkında aramak gerekir. Şöyle ki Hitit devleti, siyasi idaresinde merkezi bir yönetim anlayışını benimsemiş müesseselerini de bu anlayışa göre tesis etmiştir. Hitit anlayışına göre ülkenin bütün toprakları ve varlıkları devlete aittir (Ünal, 2005: 144; Dinçol, 1982: 67). Devlet bu varlıklarını belli bedeller karşılığında işletilmek üzere miktarları kişilere göre farklı olmak üzere bazı kişilere bir sistem dahilinde kiraya vermekte, malların mülkiyeti ise kesinlikle şahıslara geçmeyip devlette kalmaktadır (Alp, 1953: 38-45). Devletin bu türden yaptığı tahsisler neticesinde şahısların mülk edinme ihtimalleri nadir haller dışında oldukça sınırlandırılmış olduğundan, mülk edinme ve edinilen mülklerin varislere miras olarak bırakılmaları da çoğunlukla söz konusu olamamaktadır. Kendilerine arazi tahsis edilen kişilerin ölmesi durumunda ise mülkün kullanım hakları son bulmaktadır. Kral böyle bir durumda

¹ Hitit devri öncesinde Anadolu'da yaşayan toplumların anaerkil aile yapılarına rağmen Hititler, babaerkil bir aile yapısına sahip olarak miras babadan oğula geçerdi. Ancak bu miras taşınmaz, mal-mülk değil babanın üstünlük hakları veya çeyiz, muhtelif ev eşyası gibi küçük çapta terekelerdi. Bkz. Kılıç, 2014: 174-176.; Kınal, 1962: 152,153.

boşta kalan mülkün kullanım hakkını isterse ölen kişinin varislerine, isterse başkalarına devrederdi. (Ersoy, Reyhan, 2001: 124, dn.79.) Sadece, kral bağıışı olarak verilen araziler, kişilerin özel mülkiyeti sayılmaktaydı ve ancak bu kişiler mülklerini miras olarak bırakabilmekteydi. (Yakar, 2007: 51; Reyhan, 1998: 207.)

Yapılan bu tahsislerin ayrıntılarıyla verildiği kadastro metinlerinde tahsisatlarla ilgili arazinin yeri, büyüklüğü ve kime yapıldığı gibi bilgiler açıkça görülmektedir. “*Haštera köyü yolunun solunda bir tarla. ...kadar ölçek ürün verir. **Bay** Ušalla’ya aittir. Uzunluğu 240, genişliği 63 kulaştır(?). İkinci(?) uzunluğu 190, genişliği aynı. Auriya Dağı’nda bir tarla. 6 ölçek ürün verir. **Bay** Papparzina’nındır. ...*” (Ünal, 2007: 71, dn.75.) Metni şahsi mülkiyet yönüyle değerlendirdiğimizde ise, bir şahsa işletilmek üzere tahsis edilmiş arazi sahiplerinin sosyal yapının bir gereği olarak hepsinin erkek olduğu görülmektedir.

Yine tahsisatı yapılan bu arazilerde üretim ataerkil² bir aile yapısıyla organize olmuş olan ve “Çiftlik” adı verilen tarımsal işletmelerde yapılmaktadır. (Sevinç, 2008: 17.) Bu durum da, Hititlerin ataerkil aile ve toplum yapısına sahip olmasının bir neticesi olarak erkek egemenliğinin her alanda var olduğunun kanıtlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Hitit hukuki metinlerinde erkeklerle kıyaslandığında az da olsa kadınların da bazı hak ve ayrıcalıklarının olduğu da görülmektedir.

² Hitit haneleri baba soyu üzerine kurulmuştu ve başında bulunan en yaşlı erkek üye, en büyük otoriteyi teşkil ediyor ve “ev” ekonomisinin getirdiği nimetlerden yararlanıyordu. Evin reisinin bütün ailenin kaderini belirleme, evin geleceğini tayin etme hakkı vardı. Öldüğünde evin/hanenin idaresini varsa en büyük oğul yoksa yine baba tarafından yaşlı bir akraba üstleniyordu. Bkz. Jak Yakar, 2007, s.59.

Hitit kanununun 171. maddesinde annenin oğlunu reddetme veya tekrar kabul etme hakkının olduğu vardır. Söz konusu maddenin tercümesinde bu durum, *“Eğer bir anne çocuğun giysisini (ters yüz yaparak) öte tarafa döndürürse, (böyle yapmakla) oğlunu reddetmiş olur. Onun oğlu tekrar (evine) dönerse, kapısını alır ve öte tarafa döner. Kiriş ile hamur teknesini alır. O tarafa döner ve onları tekrar alır. (O zaman) oğlunu tekrar kendi oğlu yapar.”* (Karauğuz, 2018: 95) şeklinde ifade edilmiştir.

Hitit kanununun 28. ve 29. maddelerinde evlenecek kızın evlilik sürecinde alınacak kararları kadın ve erkeğin birlikte aldıkları görülmektedir. Bu durum 28. maddede, *“Eğer bir kız, bir erkeğe sözlenmişse ama başka biri onu kaçır(mış)sa ve (kız) kaçırılır kaçırılmaz[,ilk erkek (sözlüsü) ne verdiyse o tazmin edilsin. (Ama) anne ve baba tazmin etmez. Eğer Anne ve baba (kızı) başka bir adama verirse, (tazminatı) anne ve baba ödesin. Anne ve baba (tazminat ödemeyi) red ederse, (o zaman kızı) ayırsınlar”* 29. maddede ise *“Eğer bir kız bir erkeğe nişanlanmışsa, (kız için erkek tarafı) başlık vermişse sonradan anne ve baba (bu nişanı) feshetmişse, (sorun kız tarafından çıkıp) erkeği de ayırmışlarsa, başlık parasının iki katını (kızın anne ve babası) öder.”* İfadeleriyle hükme bağlanmıştır. Bu maddelerdeki ifadelerden ayrıca, kızı almak için verilen “kuşata” (Bryce, 2002: 135) adı verilen başlık parasından da söz edilmektedir ki bu hükümden de, “alan erkek, alınan kadın” cihetiyle bakıldığında yine erkek egemen toplum ve aile yapısının varlığı ortaya çıkmaktadır.

Hititlerde evliliğin kadının babasının evinde sürdürülmesi şeklinde kocanın kızın ailesine dahil olduğu içgüveyisi uygulaması da vardır.

Bu uygulamanın varlığı Hititlere ait İlluyanka Efsanesi'nden³ (Balkan, 1948: 152) ve Hitit kanunnamesinin 36. maddesinde “*Eğer erkek bir köle, (genç bir) delikanlıyı (kızı için) başlık parası vererek içgüveyi olarak tutup (kızı ile evlendirirse), onları hiç kimse ayıramaz.*” (Karauğuz, 2018: 75) ifadesinden anlaşılmaktadır.

Hititlerde kadının en önemli mal varlığı, arkasında bırakabileceği terekesi, “iwaru” denilen çeyizdir. Kadın çeyizini evlendiğinde kocasının evine yanında getirmektedir. Eğer kadın kocasının evinde ölürse arkasında bıraktığı mirası olan çeyizi kocasının olur; şayet herhangi bir sebeple (boşanma v.s.) babasının evinde ölürse ve çocukları varsa miras çocuklara kalır. Bu durum Hitit kanununun 27. maddesinde “[*Eğer bir erkek, (kadını) karısı (olarak) alır ve evine götürürse, (karısının) çeyizini de (evinin) içine [taşı(mıştı)]r. Eğer kadın orada (kocasının evinde) ölürse, kadının malı yanıp (kocasına kalır). (Böylece) çeyizi ko[ca alsın]. Eğer (kadın) babasının evinde ölürse ama çocukları (da) [varsa] (kadının) çeyizini kocası [al]masın.*” (Karauğuz, 2018: 73) şeklinde hükme bağlanmıştır. Ancak burada kadının babasının evinde ölmesi durumunda çocukları da yoksa mirasın/çeyizin durumu açık değildir.

Kadının miras hakkıyla ilgili 192. maddede ise kocasının ölmesi durumunda kadının kocasının mirasından pay alabileceği, “*Eğer kadının adamı ölürse, adamın karısı payını alsın. Ceza gerektirmez*”

³ Efsaneye göre, Fırtına tanrısı ile ejder yılan İlluyanka mücadele halindedir. Tanrı yenilerek gözlerini ve kalbini yılanla kaptırır. Fırtına tanrısı kalbini ve gözlerini geri alabilmek için bir çare düşünür. Oğlunu yılan İlluyankan'ın kızıyla içgüveyisi usulüyle evlendirir. Oğluna kızın evine gittiğinde kalbini ve gözlerini istemesini söyler. Oğul bunları ister, alır ve babasına getirir. Bunlarla tekrar eski gücüne kavuşan Fırtına tanrısı, yılan İlluyanka ile yeniden mücadeleye girer. Ancak bu durumda tanrının oğlu da kayınpederi yılan İlluyankan'ın yanında yer alır. Tanrı, yılanla birlikte oğlunu da öldürür. Bkz. Balkan, 1948: 152

(Karağuz, 2018: 99) ifadeleriyle yer bulmuştur. Fakat hükümde kadının kocasından alacağı payın oranı belli değildir.

Hitit kanunlarında görülen ve kadınların bu hak ve ayrıcalıklarından yola çıkarak bazı bilim adamları Hitit kanunlarının anaerkil aile yapısı ve geleneklerini yansıttığını öne sürmüşlerdir. Bu görüşe karşı çıkanlar ise kanunlardaki bu anaerkil yapı görünümünün MÖ 3. Bin yıl Anadolu'sundaki yerli anaerkil aile yapılarından kalan geleneksel izler olduğu düşüncesindedirler. (Orhun, (2010: 39,40) Nitekim Anadolu'da Likyalıların bulunduğu bölgelerde anaerkil sistemin varlığının devam etmesi (Gurney, 2001: 88) bu düşüncüyü ispatlar niteliktedir.

Sonuç olarak, Hitit hukuki metnlerinin içeriklerine bakıldığında, farklı görüşler olsa da, ataerkil bir sosyal düzenin varlığı görülmektedir. Bu sosyal düzen ise Hitit aile hukukunda, evlenme, boşanma, içgüveyilik gibi konularda olduğu gibi veraset hususunda da erkeklerin daha öncelikli olması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hititlerde veraset hususundaki bu öncelik, ölen bir kişinin arkasında bıraktığı malların paylaşımındaki ayrıcalıklardan çok erkeğin kadına göre aile ve çocuklar üzerindeki hak ve tasarrufları şeklinde görülmektedir. Zaten kanun maddelerinde de ölen kişilerin arkalarında bıraktığı mal gurupları ve bu terekelerin ailenin kalan anne ve kız/erkek çocuklara nasıl ve ne oranda taksim edileceğine dair hükümler mevcut değildir. Bu türden hükümlerin olmayışının iki sebebinin olması mümkündür. Birinci sebep hususi bir durumun veya özel bir varisin varlığının söz konusu olmadığı hallerde geleneksel hukuk içerisinde veraset hukukunun yeterince düzenlenmiş ve işlerliğinin uzunca bir süre aksamadan devam etmiş olmasının mümkünlüğüdür. Böyle bir durumda devlet, ihtiyaç

olmadığına binaen yasalar kitabına hüküm koyma gereği duymamıştır. Nitekim sınırlı da olsa veraset ile ilgili kanun maddelerinde eş ve çocuklara kalan mirasın paylaşımıyla ilgili kime ne oranda hisse verileceğine dair detay verilmemesi kısmen bunu doğrulamaktadır. İkinci sebep ise, bize göre birinci sebebe göre daha kuvvetle muhtemeldir, Hititlerde özel mülkiyetin yaygın olmayışı, halkın özel mülkiyet hakkının sınırlı veya hiç olmamasıdır. Bu durumun temelinde, devletin temel üretim biçimi olan tarım ekonomisini merkezi siyasi yapısının bir gereği olarak mülkiyeti kendinde kalmak şartıyla üretime katması vardır. Böyle bir üretim sisteminde şahısların mülkiyet edinme ve edindikleri mülkleri varislerine bırakma ihtimalleri olmadığından, Hititlerde veraset hukuku ile ilgili hükümlerin çok sınırlı olması olağandır.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK T.; ATEŞ, D. (2017), *Medeni Hukuk*, 23. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları,
- ALP, S. (1953), “*Hitit Devleti’nin İç Bünyesi*” IV. Türk Tarih Kongresi, Ankara, ss.38-45.
- ALP, S. (2005), *Hitit Çağında Anadolu Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, 6. Baskı Ankara, Tübitak Yayınları.
- AYDIN, M. (2014), *Kurumlar Sosyolojisi*, 2. Baskı İstanbul.
- BALKAN, K. (1948), “*Eti Hukukunda İlgüveyilik*”, D.T.C.F. Dergisi, Cilt VI, S. 3 ss. 147-152
- BRYCE, T. (2002). *Hitit Dünyasında Yaşam Ve Toplum*, 1. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2002), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 19. Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİNÇOL, M. A. (1982), “*Hititler*”, *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi I*, Görsel Yayınları, Ankara, ss.18-120.
- ERSOY, A.; REYHAN, E. (2001) “*Hitit Devleti’nin Siyasi Gücü ile Ekonomik Kurumları Arasındaki İlişkiler*”, IV. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Ankara, ss., 115-133.
- GURNEY, O. R. (2001), *Hititler*, 1. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- İMPARATİ, F. (1992), *Hitit Yasaları*, Ankara, İtalyan Kültür Heyeti Yayınları.
- KARAUĞUZ, G. (2018), *Hitit Yasaları*, 1. Baskı Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

- KILIÇ, Y. (2014), *Eskiçağ Aile Hukuku (Asur, Babil ve Hitit Devletlerinin Yıkılışına kadar)*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- KINAL, F. (1962), *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ORHUN, M. (2010), *Hitit Aile Hukuku Ve Eski Hukuk Dönemi Roma Hukuku*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.5, ss. 35-55
- REYHAN, E. (2015), *“Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı”*, 1. Baskı, Ankara, Grafiker Yayınları.
- REYHAN, E. (1998), *“Ana Hatlarıyla Hitit İdari Sistemi”*, Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildirileri, Ankara, ss.189-211.
- SEVİNÇ, F. (2008) *“Hititler’in Anadolu’da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem”*, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 17. ss. 11-32.
- ÜNAL, A. (2005), *Hititler Devrinde Anadolu III*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- ÜNAL, A. (2007), *Anadolu’nun En Eski Yemekleri Hititler ve Çağdaş Toplumlarda Mutfak Kültürü*, İstanbul Homer Yayınları.
- YAKAR, J. (2007), *Anadolu’nun Etnoarkeolojisi Tunç ve Demir Çağlarında Kırsal Kesimin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Çev: Selen Hırçın Riegel, 1. Baskı, İstanbul, Homer Yayınları.